

forsøger han at indkredse radioens opgaver i den konkurrencesituation, der er etableret med de kommercielle lokalradioer. De har med tidens musik i rigeligt mål og med en effektiv målgruppeorientering overtaget betragtelige dele af radioens ungdomslyttere. *Stefan Samsøe-Petersen*, leder af ungdomsgruppen i udviklingsenheden og med ansvar for bl.a. P4 i P1, fortæller i sin artikel historien om radioens ungdomsprogrammer i 80'erne og fastslår, at DR ikke bør henfalde til den nemme løsning: at konkurrere med lokalradioerne om ungdomslytterne ved at spille endnu mere musik. Moderne format- og fladetænkning kan godt kombineres med folkeoplysende, debaterende og handlingsanvisende programmer.

Lars Ole Bonde er musikmedarbejder og tager udgangspunkt i de rammer og daglige vilkår, der findes for produktionen af musikprogrammer i DR. Men artiklens ærinde er også at give en beskrivelse af de funktionssammenhænge, musikken i radioen indgår i. Med *Ansa Lønstrups* artikel flytter vi ud på den anden side af højtalerne og får et indblik i, hvilke oplevelsesformer og -muligheder, som musikken i radioen tilbyder den musikinteresserede lytter. Her diskuteres radiolytningens kvaliteter, mens *Henrik Dahl*, i en afsluttende serviceartikel sætter tal på radiolytterne i de seneste 10 år og hvorledes hvorledes DR gennemfører sine lytterundersøgelser. Her kan man også få overblik over den seneste kanal- og programstruktur i DR (med vægt på musikprogrammerne) i en artikel af *Lars Ole Bonde*.

Radioen kaldes ofte det blinde medie, fordi man som lytter overlades til sin egen fantasi og billedskabende evne med mediets ord, lyde og pauser som råmateriale. Radioen er en rent tidsligt struktureret udtryksform - og som sådan flygtig for tilhøreren og ikke mindst for den analytiske interesse, der vil indkredse de særlige træk ved mediets æstetik. *Hanne Bruun* og *Kirsten Frandsen* beskæftiger sig i deres artikel med den dokumentariske montage og gennem en eksemplarisk analyse introducerer de en række analytiske begreber, der kan anvendes ved analyse af fiktions- og dokumentarprogrammer i radioen.

Hvilken type sprog tales i radioen? Ikke altid talesprog - og specielt for nyhedsformidlingen er det et ofte konstateret problem. Der er ofte sætningsknuder, passiver og andre forbistringer, som hæmmer lytterens forståelse af det sagte. *Ib Poulsen* har gennem flere år deltaget i sprogligt udviklingsarbejde i DR - på Radioavisen og i Uddannelsesafdelingen og han giver i sin artikel både en oversigt over resultaterne fra de seneste års sproglige udviklingsarbejde og nogle konkrete handlingsanvisninger - en slags kogeboek - til folk, der skal skrive nyheder og andet faktastof til oplæsning i radioen.

Nummeret afsluttes med de nævnte serviceartikler og en anmeldelsektion, som bl.a. behandler bøger om radio og to af de seneste danske lærebøger om massekommunikation.

Redaktionen

Danmarks Radio

- mellem enhedskultur og pluralisme

Af Henrik Dahl

Radioen er ikke, hvad den har været. Engang var Statsradiofonien et landsdækkende monopol med en næsten ophøjet kulturel og politisk status. I dag er Danmarks Radio blot ét blandt mange medietilbud, der konsumeres mens vi foretager os alt muligt andet: står op, kører i bil, spiser og går i seng. Til gengæld har vi flere radioapparater pr. indbygger og bruger mere tid på radiolytning end nogensinde før.

Mange af radioens fortalere har i dag svært ved at vænne sig til dens ændrede status og længes måske ubevidst tilbage til dengang, radioen slet og ret konstituerede en landsdækkende kultur og den politiske dagsorden. Henrik Dahl analyserer her vores brug af radioen og hovedtrækkene i vores programønsker fra 20'erne og til i dag. Han viser herved dels skiftet i radioens kulturelle funktion og dels de ændrede programmæssige og organisatoriske udfordringer, som denne nye og mere pluralistiske funktion stiller til Danmarks Radio. Hvordan kan organisationen på en gang fastholde sin genkendelighed, dvs. en kanalidentitet i henholdsvis P1, 2 og 3, bevare flertallet af lytterne og politikernes velvilje, og samtidig opretholde en kulturel profil som public service-institution? - i en tid præget af lokalradioernes og andre mediers kommercielt betingede konkurrence om lytterne.

Historien om radioen er historien om en teknisk opfindelse, der blev til en social institution. Denne udvikling så man allerede før radioens opfindelse med filmen, og senere har man set den med fjernsynet. En dag vil den også ske med PC'eren og anden computerteknologi, og så vil det for alvor give mening at tale om informationssamfundet; men det er en anden historie. For at forstå radiomediets evolution er vi nødt til også at beskæftige os med de andre medier, først og fremmest fjernsynet. Men lad os starte med at gå tilbage i historien - til radioens tidligste begyndelse.

Den første danske radiolovgivning kom i 1907 (Skovmand 1975:13, Ahm 1972:9), og ifølge denne lovgivning var det forbudt for private at sende og modtage radiosignaler uden forudgående tilladelse. Forbudet blev imidlertid hverken respekteret eller håndhævet særlig strengt og ud over den militære brug blev radioen i løbet af de første årtier en særdeles populær hobby for de såkaldte radioamatører.

Hvor de tidligste radioamatørers aktiviteter bestod i at tale med hinanden nogenlunde som i vore dages walkie-klubber, så var der

allerede i de tidlige tyvere opstået radioklubber, der producerede egentlige radioprogrammer. I 1923 gjorde man for første gang noget, der siden på mange måder har været rettesnoren for dansk radiopolitik: man lovliggjorde den foreliggende situation. Rigsdagen vedtog en lov, der i praksis gjorde det lovligt for radioamatører at sende og modtage radioudsendelser.

Det interessante ved radioklubberne og dermed hele den tidlige radio er (Skovmand 1975:11-26), at de blev tegnet dels af 'samfundets støtter', dels af dagbladene. Den første gruppes indflydelse betød, at radioklubbernes programmer i høj grad var præget af borgerlig finkultur; eksempelvis kan det nævnes, at Dansk Radioklubs første sending var et program med kunstnere fra Det kongelige Teater og bestod i en prolog samt en Beethoven-koncert og danske sange (Ahm 1972:10). Samtidig betød den anden gruppes indflydelse, at mere 'oplagsvenlige' genrer også fandt indpas i radioen (Skovmand 1975:23), og denne spænding har gennem talrige metamorfoser reproduceret sig selv frem til vore dage.

Bølgerne gik højt i konkurrencen mellem radioklubberne; således taler man undertiden om 'æterkrigen' i 1924 (op.cit.:17), hvor konkurrerende radioklubber bevidst lagde programplaner imod hinanden. Samtidig ønskede kredse omkring dagbladene at få koncession på radiospredning (idem:25), og de mange stationer førte til kaos på frekvenserne. I løbet af 20'erne gik der politik i radiospørgsmålet, og med Socialdemokratiets overtagelse af regeringsmagten i 1924 kom der positive betingelser for en statslig indgriben. Efter flere års tovtrækkeri vedtog Rigsdagen i 1926 et lovforslag fremsat af den socialdemokratiske regering, hvorved stort set al civil radiospredning blev lagt ind under Statsradiofonien (idem:42ff), hvor den med meget kortvarige undtagelser blev til 1983.

Radiomediet var allerede fantastisk populært da Statsradiofonien blev til, og ved den første lytterundersøgelse i 1929 var der ca. 280.000 licensbetalere i Danmark, hvilket vil sige omtrent det samme antal husstande med radio. Hvis man (hvilket antageligvis er forsigtigt) antager, at en husstand dengang i gennemsnit omfattede tre personer, så har radioen allerede på dette tidspunkt kunnet nå ca. 800.000 af landets på det tidspunkt godt fire millioner indbyggere.

Radioen som social institution

Det er på denne baggrund jeg vil hævde, at radioen allerede omkring 1930 var en social institution. Ved en social institution forstår jeg et menneskeskabt fænomen, der har antaget karakter af selvstændig realitet. Sociale institutioner er ting, man ikke kan komme udenom; for eksempel julen, familien, parforholdet, runde fødselsdage og sommerferien. Hvis man endelig vil, *kan* man ved en anstrengelse af viljen komme udenom, men det er besværligt og foregår som regel under

megen kvababbelse. For radioens vedkommende ytrer den selvstændige realitet sig fx ved, at radioen får en fast plads i hjemmet, i bevidstheden og i menneskers omgangsformer. Man hører radio på særlige måder og tider, og under særlige former, hvorved radioen kommer til at indgå i det almindelige mønster af gensidige forventninger, som dominerer alle sociale relationer. Man stiller kort sagt visse forventninger til radioen, som man føler er berettigede.

Radioen er stadig en social institution, men radioen anno 1930 adskiller sig alligevel en del fra radioen anno 1990 (hvor redaktionen af denne artikel er sluttet). Det kan fx ses på noget så banalt som lyttemønstret til radio. Hvis man beskriver den daglige radiolytning som en kurve, så når den idag den største højde om morgenen, falder om formiddagen for igen at stige ved middagstid. Derpå falder kurven i løbet af eftermiddagen igen til en højde, der ligger et pænt stykke under højden om formiddagen, stiger lidt ved fyraftens- og madlavningstid og falder så til et fladt lavland når fjernsynet blænder op for den folkelige underholdning fra halv syv/syv-tiden og frem (Medieforskningen 1990). Umiddelbart afspejler kurven for radiolytning altså, at det store flertal i befolkningen føler, at der er en arbejdsdeling mellem radio og fjernsyn således, at radioen med musik, nyheder og small-talk underholder om dagen og fjernsynet med populærfiktion, sentimentale naturudsendelser og sport underholder om aftenen.

Der findes ikke nogen studier af den tidlige radiolytnings døgnrytme (den første i Danmark er så vidt jeg ved Theodor Geigers båndlagte undersøgelse fra 1950), men der er god grund til at antage, at den har været anderledes, end den er idag, selvom radioen aldrig har været monopolist, når det drejede sig om folkelig underholdning (filmen er som massemedium endnu ældre end radioen). Hvis vi stykker indicierne fra Ahms udmærkede scrapbog om den tidlige radio (1972) sammen med Skovmands videnskabelige fremstilling af det samme emne (1975), så peger disse indicier på, at radioen tidligere havde den samme sociale betydning og rolle, som TV har idag. 1930'ernes radio udbød populærfiktion, musik og blandet underholdning på principielt samme måde som TV gør det idag, og den havde et 'stjernesystem' meget lig det, fjernsynet har idag. Det mest sigende vidnesbyrd er dog, at såvel publikum, presse som politikere ifølge samtlige kilder talte om radio i det samme 'sprog' og den samme diskursive ramme, som man idag taler om TV. Følgelig må man antage, at radiolytning om aftenen har været langt mere udbredt end det er idag; sandsynligvis var radioens prime time i Statsradiofoniens første mange år aftenen, og ikke som idag morgenen.

Radiomediets popularitet og store udbredelse medførte fra første færd spændinger, for alle ville høre radio, men meningene om hvilke programmer, der skulle sendes, var stærkt delte. I Statsradiofonien lagde man sig fra den tidligste begyndelse fast på en programpolitik,

der i sit indhold var præget af borgerlig finkultur og i sin ideologi var præget af forestillingen om enhedskulturen og det alment dannende.

Tabel 1: Radioens programudbud 1928/29

	Timer
Foredrag	348
Oplæsning af Litteratur	189
Opf. af Skuespil og Hørspil	103
Operetter og revyer	144
Klassisk (lødige) Musik	518
Lettere (Salon-) Musik	411
Dansemusik	431
Operaer (herunder Transmission fra Det kgl. Teater)	293
Gudstjenester	158
Transmissioner af Sport, Møder o.lign.	54
Retransmissioner	21
Pressemeddelelser	252
Forskellige Meddelelser (herunder Foreningsmedd. m.v.)	30
Undervisning	109
Skoleudsendelser	81

Ideologien fremgår af klassifikationssystemet i tabel 1. Dels er det interessant at se, hvad man (til)bød lytterne, dels er det interessant at se, hvordan man klassificerede programmerne. Desværre fører Danmarks Radio idag ikke programstatistikker som disse; bla. fordi man ikke kan blive enig om et klassifikationssystem, men som man ser, var den tidlige Statsradiofoni præget af 'legitim' kunst som lødige musik, skuespil, litteratur og opera, og i det hele taget stærkt præget af musik, hvad enten den var 'lødige' eller ej. Dertil kom et ikke uvæsentligt antal timer med pressemeddelelser (dvs. Pressens Radioavis), og desuden passede man fra Statsradiofoniens side omhyggeligt på, at det hele ikke blev for muntert eller folkeligt.

Mere Balalajka!

Den brede befolkning syntes heller ikke, at Statsradiofonien var særlig munter eller folkelig. I 1929 foretog man for første gang i Statsradiofoniens historie en undersøgelse af lytternes holdning til radiofoniens programmer. Denne undersøgelse er blandt kendere gået over i historien som 'Balalajka-undersøgelsen', og hvorfor skal vi straks se. Undersøgelsen var fra et fagligt synspunkt særdeles interessant, fordi den ikke var en stikprøve, men en undersøgelse af totalpopulationen på ca. 280.000 licensbetalere. Man gjorde ganske enkelt det, at man bag på licenskortet påtrykte et spørgeskema, hvorpå man skulle angive sine præferencer samt de mest gængse sociodemografiske oplysninger (køn, alder osv.). Svarprocenten var så

imponerende som 61,7 procent af licensbetalerne, og hele undersøgelsen blev med datidens metoder bearbejdet og afrapporteret samme år som den fandt sted, hvilket næsten er endnu mere imponerende.

Hovedresultatet var, at lytterne ønskede, at der blev sendt en mindre mængde af 'højere musik' (som det blev formuleret i undersøgelsen), kammermusik, opera, operetter, korsang, solosang, oplæste digterværker, foredrag om historiske emner, sprogundervisning, gudstjenester og lyttermeddelelser. Omvendt ønskede man en større mængde af lettere orkestermusik, blæseorkester, gammel dansemusik, moderne dansemusik, *balalajka*, 'skuespil, småstykker og sketch', 'let underholdning og brogede aftener', foredrag om naturvidenskab, sociale og økonomiske emner samt specielle emner, diskussioner, transmissioner af aktuelle begivenheder, børnetimer, 'drengetimer' og Pressens Radioavis (Det statistiske Departement 1929).

Undersøgelsen blev genstand for en del offentlig omtale, og fik på grund af det lidt aparte ønske fra lytterne navnet 'Balalajka-undersøgelsen'. Den hvide mands byrde har imidlertid altid omfattet hadet fra dem, han prøvede at forbedre, så Statsradiofoniens reaktion var at lukke for flere lytterundersøgelser og fastholde programpolitikken. Man drøftede ganske vist lytterundersøgelser i løbet af 30'erne, men først i 1945 gik man med til at lade Gallup undersøge radioens udbredelse - men ikke lytternes ønsker til programpolitikken (Skovmand 1975:336), og en selvstændig forskningsafdeling fik man først langt senere. En undersøgelse som 1929-undersøgelsen har man dog aldrig siden foretaget.

Tabel 2 viser programsammensætningen i 1928/29, i 1970/71 (de 'skæve' år hænger sammen med, at tallene er opgjort pr. finansår, der dengang var 'skæve') og på en tilfældig hverdag i 1990. Jeg vil gerne stærkt understrege, at resultatet for 1990 kun skal betragtes som en strømpil, men ikke desto mindre føler jeg mig overbevist om, at tendensen ville holde i en undersøgelse i fuld skala, blandt andet fordi den moderne fladestruktur betyder, at de enkelte hverdage nærmest er identisk ens hvad angår programtyper. For 1990-tallenes vedkommende skal jeg desuden gøre opmærksom på, at tallene bygger strikt på udbudet ('hvad er der på kanalen?'). Der er ikke taget hensyn til, om en udsendelse er en originalproduktion, genudsendelse eller sam-sending.

Når det er nødvendigt at tage en stikprøve af programsammensætningen i 1990, så er det fordi det sprænger rammerne for denne artikel at undersøge sammensætningen i fuld skala, og fordi Danmarks Radio ikke fører en officiel programstatistik (årsberetningerne tilslører programsammensætningen bag intetsigende rubriceringer (se fx Danmarks Radio 1989:4)).

Tabel 2: Radioens programsammensætning

	1928/29	1970/71	1990
Procent af sendetiden			
Musik	57	55	17
Kultur	22	20	14
Nyheder	8	12	23
Undervisning	6	2	-
Børn og ungdom	3	4	4
Gudstjenester	4	2	1
Blandede udsendelser (samt underholdning)	0	5	41
Årlige sendetimer	3142	12282	16010*

* Sendetimer på landsradio

(Kilde: Skovmand 1975:332 samt egne beregninger)

Derfor er det svært ved hjælp af officielle tal at afklare bla. den ofte hørte påstand, at der er færre kulturprogrammer eller generelt færre programmer indenfor de lødige genrer. Hvad angår programsammensætningen, så skete der mellem 1928/29 og 1970/71 kun marginale forskydninger, selvom sendetiden steg til ca. det firdobbelte. Mellem 1970 og 1990 sker der tilsyneladende større forskydninger, men her støder vi på et problem, der er indbygget i sammenlignende studier af programsammensætningen. På den ene side opstår der nye programtyper, men samtidig vil man gerne bevare kategoriseringen intakt for at kunne følge udviklingen. Det ser man i forholdet mellem kategorierne 'musik' og 'blandede udsendelser'.

Phatisk kommunikation

I realiteten er der langt mere musik i radioen end de 17 procent, der er angivet - formentlig er der ikke sket det store med procentsatsen

over årene. På den anden side er der sket det, at musik idag ofte er indlejret i snak (jeg skriver bevidst ikke 'tale'). Dette er navnlig tilfældet på Program 3, hvor der idag sendes en stor mængde programmer, der er lavet efter formularen 'phatisk kommunikation + musik'. Den phatiske kommunikation er som bekendt ifølge Roman Jakobson (1960:350ff) en form for kommunikation, hvis formål er at holde selve kommunikationskanalen åben. Oplagte eksempler på phatisk kommunikation er samtaler om vind og vejr, samtaler om 'hvordan det går' og i det hele taget palaver fra hverdagslivet. Det er et tilfælde, der ligner en tanke, at der er så mange 'phatiske programmer', der hedder 'Go'dit' eller 'Go'dat', for phatisk kommunikation optræder meget ofte netop når man siger 'Goddag!' til hinanden.

Ellers hæfter man sig ved en faldende relativ andel af 'kultur' og et stigende antal nyhedsudsendelser, og man hæfter sig ved, at mængden af børne- og ungdomsstof synes at ligge nogenlunde fast. Hvad angår kulturstoffet, så svarer procentsatsen (med alle de nævnte forbehold) i 1970 til 2456 timers udsendelser, og i 1990 til 2241 timer på landsradioen, så i absolut mængde ligger tallet altså nogenlunde fast.

Nu er det jo med statistikker som med bikini'er: de viser meget, men skjuler dog det vigtigste. Blandt andet kan man ikke se af statistikken, at udbudet af musik har ændret sig således, at der udbydes relativt mere underholdningsmusik, og relativt mindre fra den borgerlige finkulturs verden (godt en fjerdedel af alt, hvad der *overhovedet* blev sendt i radioen i 1928/29, var enten klassisk musik eller operaer, jf. tabel 1). På samme måde skjuler tallene, at mulighederne for kritisk journalistik og for at tage kontroversielle emner op trods alt må siges at være steget siden radioens barndom, bla. fordi man idag ikke har forhåndscensur (jf. Skovmand 1975:199ff og 216). Om man så har fået selvcensur i stedet (som det antydes i Mortensen 1976) skal ikke drøftes her, bla. fordi det er næsten umuligt at give dette begreb et meningsfuldt indhold - selve socialisationen består jo ret beset i at lære at pålægge sig selvcensur. Mellem 1926 og 1983 skete der som allerede nævnt ikke afgørende ændringer i radiomediets politiske og organisatoriske forhold, selvom radioen fik et Program 2 i 1951 og yderligere et Program 3 i 1963. Der var dog krusninger på overfladen i perioden 1958 til 1962, hvor Radio Mercur, der var en privat, reklamefinansieret radio, sendte fra et skib i internationalt farvand i Øresund. Radio Mercur sendte populær musik og underholdning og var meget aflyttet i sit sendeområde (Skovmand 1975:340f). Denne popularitet var medvirkende til, at Danmarks Radio i 1963 fik et Program 3, efter at Radio Mercur året før var blevet ulovliggjort, bordet i rum sø og dermed standset - hvorefter dens programpolitik (og adskillige af dens programmedarbejdere) blev overtaget af Program 3. Sendetiden udvides i hele perioden støt og roligt ikke mindst i takt med, at regional-

systemet bliver udbygget, og endelig sker der forskellige omlægninger, hvoraf indførelsen af timenyheder i midten af 1970'erne nok er den mest interessante.

De tidligere tressere er mediehistorisk en interessant periode, fordi de fronter der dengang blev trukket op dels mellem radio og TV og dels mellem de enkelte kanaler stort set ikke har forandret sig siden (se Ahm 1972:198ff). Således blev vore dages fronter mellem fx kultur-radikale og småborgerlige eller mellem den 'fine' klassiske radio og Program 3 allerede trukket op dengang, og Stefan Samsøe-Petersen har ret, når han i forbindelse med en senere runde i kulturkampen siger, at den danske radiodebat ikke har flyttet sig ud af stedet i 30 år (Samsøe-Petersen 1989). Det kan eksempelvis nævnes, at helt ned på det semantiske niveau har debatten stået i stampe: en ledende artikel i dagbladet Bornholmeren brugte i 1963 ordet 'melodi-døgnkværn' om Program 3 (Ahm 1972:201), og i 1989 dukker metaforen uskadt op i Politiken (Søholm 1989).

Det store brud i radiomediets historie indtræder i 1983, hvor kommercielle radioer for første gang får mulighed for at operere, selvom loven egentlig blev vedtaget med nærdemokrati og græsrodsarbejde i tankerne. Ordningen blev gjort permanent i 1986, og i dag står lokalradioer for en trediedel af al radiolytning i Danmark, opgjort i tid (Medieforskningen 1990); en situation, der har været nogenlunde uforandret siden 1985 (Dahl 1990a). Det er på den baggrund, vi skal vurdere radiomediet i dag.

Radiomediet i dag

Som vi har set, er radiolytning særdeles populær idag, og har (målt i tid) haft en stigende tendens op igennem 1980'erne (op.cit.:72). Imidlertid giver det ikke så meget mening at tale om lyttetiden uden at tale om radioens funktion. Og hvad er så denne funktion idag? Radioen er idag først og fremmest et pulsslæg. Radioen slår takten når man skal op og afsted på arbejde; for mange slår den takten mens man er på arbejde, og når man skal hjem igen (vi skal senere vende tilbage til en ejendommelig klapfejl i Program 3's pulsslæg, der får kanalen til at springe i takten to gange i døgnet). Radioens rytmiske mikrostruktur inddeler dagen: morgenmusik, middagsradioavis, aftenradioavis osv., samtidig med, at makrostrukturen inddeler ugen: mandag er der 'Godt Begyndt', onsdag er der 'De Ringer - Vi Spiller', lørdag er der 'Mad i Weekend', søndag er der Sport i 3'eren og så fremdeles. For TV's vedkommende er dette fænomen blevet påpeget og udførligt analyseret af Niels-Aage Nielsen (1982), men det er endnu mere udtalt når det gælder radio. Fænomenet gør sig både gældende for lokalradioer og for store dele af DR-radio.

Hvis medierne indgår i en slags økosystem, hvor forskellige medier har forskellige karakteristika og funktioner, så kan man derfor sige,

at radioen har en anden plads og en anden funktion i mediernes biotop, end tilfældet var i tiden før fjernsynet. For langt de fleste mennesker er det således naturligt, at det er TV, der indfrier behovet for dramatisk fiktion og sceneunderholdning. Man kan derfor sige, at systemet virker på følgende måde: for dem, der har arbejde, slår radioen takten i den del af livet, der styres af klokken, dvs. den del af livet, hvor den bundne eller kvantitative tid regerer. Derimod er fjernsynets og videoens verden den tilsyneladende frie tids verden; den verden, hvor man kan gøre, hvad man vil, og ikke hele tiden er optaget af, hvad klokken er. For dem, der ikke har arbejde, slår såvel radioen som fjernsynet tiden ihjel; de bortleder opmærksomheden fra tiden, der går for langsomt og skaber struktur i et liv, der ellers er fattigt på konturer (jf. Nielsens analyse af TV (1982)).

Mange deltagere i vore dages diskussion af radio beklager, at radioens altdominerende funktion er at slå takten i døgnets og ugens rytme. Når man skærer fedtet fra, så er substansen i disse beklagelser, at radioen skal genindsættes i den stilling, den havde i 30'erne og 40'erne; et ønske man i visse dele af offentligheden og af Danmarks Radio har haft siden begyndelsen af tresserne (Ahm 1972:198f). Vi må imidlertid ikke glemme, hvad denne stilling egentlig beroede på. Sandheden er ikke, at folk elskede borgerlig finkultur i gamle dage, men nu hellere vil have pop. Sandheden er, at folk en stor del af radioens sendetid blev tvunget til enten at høre på borgerlig finkultur eller slet ikke høre radio. Når man skal gøre forskellene mellem de gode gamle dage og nutiden op, så bør man derfor først og fremmest hæfte sig ved, hvad der er sket med enhedskulturen og det klassiske dannelsesbegreb. Disse to størrelser har altid været fiktioner eller utopier, men er gået fra at være utopier med stærk politisk opbakning og en vis folkelig forankring til at være reaktionære luftspejlinger med en vis politisk opbakning og nærmest ingen folkelig opbakning. Man kan pege på flere årsager til dette: borgerskabets hegemoni over de øvrige samfundsklasser er ikke nær så stærkt idag som i 1930'erne, folkeoplysningen har et andet indhold idag end for 60 år siden, idet den handler mere om at realisere personlige projekter end om at opbygge en klassebevidsthed, og endelig (man kunne sikkert også sige følgelig) er alliancen mellem folkeoplysningen og dannelsesideologien svagere i dag end i Statsradiofoniens unge dage.

Et problem i diskussionen er iøvrigt, at der ikke findes nogen gode, kvalitative undersøgelser af den funktionelle differentiering mellem medierne, og at deltagerne derfor (med en af de indenfor medieforskningen så populære madmetaforer) kan slippe afsted med at gå ud fra den implicite antagelse, at hvert eneste medium skal være et fuldfoder. Man går så godt som aldrig ind på den tankegang, at en persons 'mediebudget' fx kan operere med radio for at passe tiden, aviser for at få nyheder, bøger for at få indsigt, film og teater for at få oplevelser,

og fjernsyn for at få underholdning. Man går med andre ord slet ikke ind på den tanke, at der kan være en funktionel differentiering mellem medierne, selvom denne hypotese er langt mere plausibel end hypotesen om 'et menneske - et medium'. I stedet føres debatten ofte netop på den præmis, at et medium skal dække alle behov. Men hvis vi bliver i madmetaforen, så ved vi jo alle, at det der er vigtigt er, at den samlede kost dækker ens behov og alt nydes med måde - ikke at hver eneste ting vi spiser skal være en perfekt afspejling af begrebet 'sund kost'.

Krise i DR-radio?

Men lad os nu vende os mod det problem, der ofte ligger implicit i den offentlige diskussion af radioen: dens påståede krise. For at tage konklusionen først, så er det min vurdering, at der ikke eksisterer nogen øjeblikkelige trusler mod selve radiomediet - det er populært både i sin kommercielle og sin public service udgave, og selvom der givetvis vil komme flere fallitter indenfor de kommercielle radioer, så er jeg ikke i tvivl om, at det kan lade sig gøre at drive radio på forretningsmæssig basis i Danmark. På den anden side kan det ikke skjules, at DR-radio har haft visse problemer med såvel ledelse som økonomi, og vi skal derfor studere krisebegrebet i (public service) organisationer nærmere for at se, om DR-radio er truet.

Krisetilstande i organisationer.

Er der i organisationen en følelse af krise?

		Ja	Nej
Er der objektive betingelser for, at organisationen kan fortsætte med at eksistere?	Ja	Alarmisme	Velfungerende organisation
	Nej	Rationel krisebevidsthed	Ubegrundet optimisme

Vi har tidligere talt om begrebet 'institution', men når vi studerer Danmarks Radio taler vi ikke om en institution, men derimod om en organisation. Vi har været inde på, at institutioner på den ene side

har et fysisk/materielt aspekt, og på den anden side har et mentalt aspekt, nemlig alle de forestillinger, den sociale omgang med den fysiske side fremkalder. Det, vi skal hæfte os ved, er imidlertid, at institutioner mangler evnen til handle i modsætning til organisationer, der ihvertfald principielt er i stand til bevidst at tilpasse sig omgivelserne. 'Kernefamilien' kan ikke foretage sig et eller andet, hvis den kommer i krise, hvorimod et firma, der pludselig har et stort underskud, har en række muligheder for bevidst at tilpasse sig til denne situation. Når vi skal studere organisationer, så må vi derfor både se på de objektive forhold omkring organisationen, og den subjektive 'bevidsthed' der er inden i organisationen.

Denne måde at tænke på antydes i den mere avancerede del af den organisationsteoretiske litteratur (se fx Douglas (1987), der ganske vist bruger ordet 'institution' for det, der her kaldes organisation), men jeg synes, at problemet er beskrevet på en meget klar måde hos Habermas (i *Legitimationsproblemer i senkapitalismen* (1975)), selvom han ikke er organisationsteoretiker, men taler om hele samfund. Han skelner mellem to former for 'integration', nemlig systemintegration og socialintegration. Med systemintegration sigtes der til en organisation eller et system set i forhold til andre systemer. I forhold til penge- og kreditvæsenet skal et firma fx have en vis kapital, soliditet osv; ellers kan det ikke fortsætte. Med socialintegration sigtes der derimod til den bevidsthed, medlemmerne af systemet har om systemet. Hvis et firma er på fallittens rand, men ingen i firmaet aner det, så fortsætter det med at disponere som om alt var vel, indtil kreditorerne 'pludselig' (set med firmaets øjne) begærer det konkurs. Hvis de ansatte i et firma omvendt tror, at det er sket med firmaet (selvom det objektivt set sagtens kan reddes), så bryder det sammen af selve denne grund; altså uden at nogen i og for sig kommer med en

konkursbegæring. Når vi sammenligner private organisationer med offentlige, så spiller systemintegrationen en større rolle for de private end for de offentlige. Sagen er nemlig den, at forholdet mellem for det første de enkelte private organisationer og for det andet mellem organisationen og fx penge- og kreditvæsenet i høj grad reguleres af det upersonlige 'styringsmedium' penge, hvorimod forholdet mellem den offentlige organisation og dens omverden reguleres af for det første politisk magt og for det andet en meget diffus legitimitetsfølelse hos såvel medlemmer som brugere af den offentlige organisation. Jeg skal belyse dette med eksempler senere.

Man kan logisk tænke sig fire kombinationer af social- og systemintegration, som ses af figuren. Man ser, at en organisation kan være ramt af tre former for 'krise', idet tilstanden i øverste højre rubrik naturligvis ikke er udtryk for en krise. I det følgende vil jeg koncentrere mig om den 'refleksive' side af krisebegrebet, socialintegrationen. For det første er denne side af krisebegrebet generelt vigtigt for offentlige organisationer, og for det andet er det netop her, jeg mener at kunne spore problemer for DR-radio.

Legitimitet udefra

Et centralt begreb ikke mindst for offentlige organisationer som Danmarks Radio er som sagt legitimitet. Den kan anskues dels 'udefra' som et spørgsmål om forholdet mellem organisationen og dens omgivelser set fra omgivelsernes synspunkt, dels 'indefra' som et forhold mellem organisationen og omgivelserne set fra medlemmerne af organisationens synspunkt. For at en organisation kan bestå, skal der være en tilfredsstillende legitimitet både udefra og indefra.

Der findes allerede en del forskning i legitimitetsbegrebet i relation til public service organisationer. Trine Syvertsen (1988; 1990) har undersøgt public service organisationernes legitimitet overfor staten, og Graham Murdock (1990) kommer under omtalen af krisen i public service organisationerne ind på legitimitet såvel i forhold til staten som i forhold til befolkningen. Hvad angår spørgsmålet om public service organisationerne i det politisk-økonomiske system, er det desuden undersøgt af bla. Lund (1976), Mortensen (1972; 1976), Giersing (1982) og Mediekommissionen (1985).

Som den historiske oversigt i Skovmand et al. (1975) viser, har spørgsmålet om public service organisationernes forhold til 'det civile samfund' i Danmark navnlig været fremført via seer- og lytterorganisationer samt via indflydelsesrige personer i pressen. Det har imidlertid været fremført, at seer- og lytterorganisationerne i realiteten er små, selvbestaltede grupper, der skjuler sig bag kunstigt oppustede medlemstal, der kun er så høje, fordi den overvejende del af medlemmerne er passive (op.cit:116ff). Desuden må man sige, at selvom medlemstallene afspejlede aktive medlemmer, så ville forbundene

stadig kun tale på højest 8-10 procent af befolkningens vegne. Public service-organisationernes egentlige forhold til befolkningen, altså legitimitetens 'uorganiserede' sider, har man til gengæld ikke forsket meget i, men inspireret af Murdock har jeg dog forsøgt at bestemme, hvad der ligger i begrebet legitimitet overfor befolkningen (Dahl 1990b). Derfor er der brug for mere forskning indenfor dette emne.

Hvis vi ser på offentlige virksomheder er det naturligvis ikke svært at indse, at legitimitet og økonomi hører sammen. De offentlige virksomheders indtægter bestemmes politisk, og fra politisk side kan man ikke i det lange løb bevilge penge til formål, befolkningen føler er illegitime. På den anden side er det svært at sige konkret, hvor langt det lange løb er. Det har vist sig, at man kan sammenkæde mere legitime forehavender med mindre legitime forehavender til pakkelsninger, der netto har positiv legitimitet, og derved redde ting, der egentlig ikke er særlig populære. Omvendt kan man ikke uden videre fjerne bevillingerne fra de institutioner, befolkningen føler er legitime. Problemet bliver selvfølgelig langt mere kompliceret af, at det ikke er alle, der finder de samme ting legitime, men at alle (i princippet) skal betale. Nogle grupper oplever, at bestemte formål er legitime; andre grupper, at de selvsamme formål ikke er det, men når det drejer sig om offentlige virksomheder kan man ikke slippe for at betale, med mindre man unddrager sig skatter og afgifter. Hvis vi ser på private virksomheder, så er de dog også i et vist omfang afhængige af legitimitet; her kalder man det bare noget andet, fx image eller omdømme. Et dårligt image kan skade virksomheder alvorligt, hvorfor man idag som regel har en specialiseret funktion i virksomheden til at tage sig af disse ting (Blach et al. 1989).

Hvis vi foretager en samlet vurdering af behovet for legitimitet i henholdsvis private og offentlige organisationer, så tager regnestykket sig ud som følger. En privat virksomhed har principielt kun brug for den mængde kunder, der sikrer en fornuftig forrentning. Behovet for mere almen legitimitet kommer først ind, når det (set fra virksomhedens synspunkt) gælder om at undgå lovindgreb etc. En offentlig virksomhed har paradoksalt nok mere brug for popularitet hos 'ikke-kunderne' end hos 'kunderne', eftersom dens fortsatte beståen faktisk afhænger af de mennesker, der ikke benytter den, snarere end af dem, der benytter den. Set på langt sigt gælder det for en offentlig virksomhed frem for alt om ikke at misbruge den offentlige tillid; man kan næsten sige, at legitimitet hos offentligheden er for den offentlige virksomhed hvad profit er for den private virksomhed.

Denne redegørelse giver en forklaring på, hvorfor Statsradiofoniens reaktion på balalajka-undersøgelsen var næsten lige så dum som det i en berømt anden situation var at opfordre folkemasserne til at spise kage i stedet for, og hvorfor det er nødvendigt for en licensfinansieret radiofoni ikke at gøre sig alt for upopulær hos alt for mange i en alt for

stor del af tiden. Jeg synes historien viser, at Statsradiofonien og senere Danmarks Radio generelt har handlet magtfuldkomment overfor den del af offentligheden, der ikke *udelukkende* interesserer sig kultur og oplysning, og man har i DR, som amerikanerne siger, 'bidt den hånd, der kom med mad'. Det faktum, at Danmarks anden TV-kanal ligger udenfor Danmarks Radio tolker jeg derfor som et politisk mistillidsvotum til Danmarks Radio, og når den fjerde landsdækkende radiokanal efter al sandsynlighed havner udenfor Danmarks Radio, så må det fortolkes på samme måde.

Legitimitet indefra

Vi har set på begrebet legitimitet 'udefra', men organisationer behøver også legitimitet 'indefra'. Medlemmerne af organisationen skal vide, hvad de gør og hvorfor. De skal føle, at det, de gør, er berettiget, og at det giver mening. Hvis disse betingelser ikke er opfyldt, vil mismodet hurtigt brede sig i en organisation, med følger, der kan blive fatale. Hvordan landet ligger i DR-radio vil vi nu studere med udgangspunkt i radioens kanalreform, der trådte i kraft 1.1.1989, og som siden har kastet organisationen ud i den ene krise efter den anden. En fortrinlig gennemgang af reformen kan læses i Rasmussen et al. (1989), men den følgende gennemgang er tillige en øjenvidneskildring.

Kanalreformen indebar, at radioens hidtidige struktur med en række fagredaktioner, der producerede programmer om bestemte emner til principielt en hvilken som helst kanal, blev afskaffet. I stedet indførte man en struktur, hvor medarbejderne blev inddelt kanalvis og i redaktioner, der har ansvar for et afgrænset tidsrum. Da det ikke var hensigtsmæssigt, at alt stof blev produceret i disse redaktioner, oprettede man samtidig et antal produktionsenheder, hvor man producerede fx børneudsendelser, radioteater og montager. De administrative medarbejdere blev ligeledes fordelt efter kanaler og redaktioner, men reformen indebar ikke, at der i nævneværdig grad blev blødt op på de traditionelt meget stive grænser mellem programmedarbejdere og teknikere.

Der var flere angivelige formål med radioreformen. Et formål var at decentralisere og dermed højne produktiviteten. Et andet var at gøre det muligt at redigere radioen i større helheder end det enkelte program, nemlig i såkaldte flader, dvs. tidsafsnit på 3-4 timer (indtil 1.1.1989 blev radioen dårligt nok redigeret) og dermed profilere de enkelte kanaler skarpere. Endelig var der i forbindelse med profileringen det formål at tage mere hensyn til lytterne ved at orientere de enkelte redaktioner mod bestemte målgrupper. Mand og mand imellem har man imidlertid også talt om, at formålet var at bremse de programchefer, der som feudalherrer udfordrede en svag centralmagt. Der skete nemlig samtidig med decentraliseringen af produktionen også en centralisering af styringen - i en nyoprettet såkaldt radioledelse, der

omfattede radiodirektøren, direktørembedets programchef, kanalcheferne, chefen for radioavisen og den tekniske chef. Meget hurtigt blev ledelsen udvidet til også at omfatte en repræsentant for regionalradioerne - først i form en programchef for en af radioerne, siden i form af en selvstændigt udnævnt chef, der ikke er daglig leder af en regionalradio.

Det er ikke nogen overdrivelse at sige, at kanalreformen har aktualiseret en række latente modsætninger mellem medarbejderne og en række modsigelser i DR's og radioens ideologiske grundlag (angivet fx i Generaldirektøren for DR (1985), Radioledelsen (1989)). Derfor er den velegnet til at sætte problemerne omkring legitimitet indefra på spidsen.

Lad os først se på radioens ideologiske grundlag. Vi har tidligere været inde på, at dette grundlag oprindeligt var dannelsesideologien og forestillingen om enhedskulturen, men at der senere har aflejret sig andre kulturelle forestillinger over dette urfjeld. For at se på virkningen af radioens urgrundlag vil vi låne en tankegang fra Michel Foucault. Idehistorikeren Lars-Henrik Schmidt har tidligere foretaget en lignende analyse af Program 1's måde at opdele verden på (Schmidt 1986); til forskel fra hans gennemgang, skal vi nu i det følgende se på hele DR-radio.

I *Les Mots et les choses* (1966 - engelsk udgave 1970) undersøger Foucault grundlaget for viden i renæssancen, i oplysningstiden og i moderne tid, hvilket vil sige, at han undersøger det 'begrebsrum' (Krause-Jensen 1973:49) den konkrete viden så at sige er afbildet ind i. Foucault antager, at al vor viden om konkrete ting er ordnet efter en slags overgribende system, som han kalder epokens *epistemiske sokkel*. Den bestemmer på forhånd (dvs. før enkeltvidenskaberne) hvilke typer af viden, der er værd at besidde, hvilke principper viden skal struktureres efter og hvordan viden repræsenteres. Pointen med Foucaults epistemiske sokler er for det første, at de ikke har noget subjekt, og for det andet, at de er diskursive. Fraværet af et subjekt indebærer, at han overvinder en primitiv sammensværgelsesteori, der ellers har let ved at snige sig ind i kritikken af organisationers og samfunds ideologi - med andre ord sidder der ikke ifølge Foucault skumle mennesker et eller andet sted og smeder rænker. Konsekvensen af at se på de epistemiske sokler som diskursive er først og fremmest, at videnskaberne må gøre tingene på ikke begrundes i tingene selv, men derimod i vores omgang med tingene og hinanden. Overført på radioen betyder dette argument, at det ikke ligger i nogen 'sagens natur', at den skal være på én bestemt måde. Den kan lige så godt og med lige så megen (eller lige så lidt) ret være på alle mulige andre måder. Der er intet, der er helligt.

Men lad os se lidt nærmere på Foucault. I bogen beskriver han surrealisternes gamle ønske om at skildre paraplyens og symaskinens

møde på operationsbordet (Foucault 1973:xvii). Provokationen ligger i spørgsmålet om, hvilket fælles grundlag et paraply og en symaskine kan mødes på. De kan jo netop ikke mødes, fordi tanken om, at et operationsbord på en eller anden måde skulle være det fælles grundlag for paraplyer og symaskiner gør vold på fornuften. Man kan hen for sig selv prøve at sige 'paraplyer og symaskiner og den slags'. At fortsætte remsen 'paraplyer og symaskiner' er for de fleste vågne og ædru personer betydelig sværere end at fortsætte remsen 'sæler, søløver og delfiner', hvor man bare kan blive ved, indtil man ikke kan komme i tanke om flere pattedyr, der lever i vand.

Det at kunne fortsætte en remse er udtryk for, at man har forstået en regel. Når man i dagligdagen vil konstatere, om en person, man skal lære noget, nu også har forstået det, der skal indlæres, så er det meget almindeligt, at man ser om denne person er i stand til at fortsætte på egen hånd. Hvis personen kan det, har han eller hun ikke bare lært en færdighed, men en regel eller et princip. De epistemiske sokler er kort sagt en slags regler for, hvordan ting hænger sammen og hvordan de er adskilt.

Hvis vi udkaster en hypotese om DR-radio's epistemiske sokler, så må vi med udgangspunkt i radiohistorien antage, at kanalernes epistemiske grundlag hænger sammen med deres tilblivelsestidspunkt: på Program 1 videreføres i princippet kammersanger Holms gamle damp-radio minus musikken, hvis behandling har undergået særligt transformationer, og på Program 3 videreføres en programpolitik, der stadig bundet i det tidlige velfærdssamfund (perioden 1960-65). Program 2 udgør et særligt tilfælde, fordi musikken fra at blive varetaget af musikere og kulturideologer som kammersangeren selv, nu varetages fra et fundament af musikvidenskab som akademisk disciplin. Endelig skulle man også kunne opgrave de epistemiske sokler for regionalradioerne, men vi vil lade dette spørgsmål ligge.

Før radioreformen var DR-radio på det overordnede plan domineret af ét epistemisk grundlag, som vi kan kalde 'Det klassiske Danmarks Radio-paradigme'. Dette paradigme er nedfældet i lovgrundlaget for Danmarks Radio, og går egentlig tilbage til grundlæggelsen af Statsradiofonien i 1926, men har selvfølgelig ændret sig en smule med hver lovrevision. Som vi så i gennemgangen af radioreformen, så var situationen nemlig den, at Danmarks Radio frem til 1989 var organiseret efter de samme grundlæggende principper som i 1926. Danmarks Radio epistemiske urgrundlag er derfor, at hele verden kan begribes ud fra nøgleordene nyheder, oplysning, underholdning samt kunst, og at til støtte for denne overordnede begribelse benyttes hjælpebegreberne kultur og samfund, teater og litteratur, musik, nyheder og aktualitet, underholdning, sport samt børn og unge.

I lyset af vor diskussion af begrebet 'en regel' bliver spørgsmålet naturligtvis, hvordan man fortsætter remser som 'litteratur, teater og...'

eller 'kultur, samfund og...'. Spørgsmålet er med andre ord: hvilke regler er disse remser sat sammen efter? Hvordan er det muligt at forstå virkeligheden som opdelt i nyheder, oplysning, underholdning og kunst, og dernæst udmønte denne adskillelse i hjælpebegreber som kultur og samfund, teater og litteratur osv.? Det klassiske Danmarks Radio-paradigme indfører en uovervindelig afstand mellem nyheder, oplysning, kultur og underholdning samtidig med, at fx teater og litteratur eller kultur og samfund slås sammen. Denne opdeling af verden førte før kanalreformen på den ene side til tilbagevendende afgrænsningsproblemer mellem fagredaktionerne, og på den anden side til, at der opstod et ingenmandsland mellem fagredaktionerne, hvor selv ret store emner kunne forsvinde.

Kanalreformen i 89

Man kan så spørge sig selv, om den meget omdiskuterede kanalreform af 1. januar 1989 har ændret ved DR-radios epistemiske grundlag. På det overordnede plan må man sige, at kanalreformen har indført en pluralisme, der ikke tidligere var til stede. Den gamle struktur var et barn af den klassiske dampradio, og gav som sådan første prioritet til den klassiske DR-ideologi med selvstændige afdelinger for alle de strategiske dannelsesprojekter. Kanalreformen indførte imidlertid en ny pluralisme, hvor kanalerne blev gjort ligeberettigede, og en række afdelinger mistede deres status som selvstændige enheder. Det betyder, at en række områder som 'kultur og samfund', og 'teater og litteratur' har mistet deres status som selvstændige erkendelsesfelter, og derfor er det berettiget at sige, at DR-radios epistemiske grundlag er ændret.

De problemer, som denne revolutionære periode i radioens historie medfører, ser man navnlig i forholdet mellem Program 1 og 3, som vi derfor vil se lidt nærmere på. Hvis vi betragter Program 1, så består det på hverdage af fem redaktioner: morgen, formiddag, tidlig eftermiddag, sen eftermiddag (også kaldet 'Orientering') og aften. Dertil kommer en weekendredaktion, der har samlet ansvar hele perioden. Disse redaktioner har indført en arbejdsdeling imellem sig, således at morgenredaktionen står for klassisk morgenmusik, morgenandagt, og forskellige mindre programmer med 'stof til eftertanke'. Formiddagsredaktionen sender en række såkaldte service-programmer, dvs. programmer hvor lytterne kan henvende sig med problemer af social og personlig art, og desuden Journalen, der i princippet kan tage alle mulige emner op, typisk af *almen* kulturel eller social interesse. Tidlig eftermiddagsredaktionens flagskib er det åbne kulturstudie, hvor faste studieværter tager aktuelle emner indenfor 'kulturlivet' op, desuden er der musik og genudsendelser; sen eftermiddagsredaktionens hovedpunkt er Orientering, hvor navnlig politisk stof tages op, og af-

tenredaktionen er hovedaftager af radiomontager og radioteater (og står derudover for en række genudsendelser).

En af grundene til den store modstand mod kanalreformen på Program 1 er uden tvivl, at Program 1 egentlig ikke slår i en bestemt puls eller på nogen måde relaterer sig til døgnets rytme. For alle redaktioner gælder det, at de ligger indenfor et overordnet 'projekt', der spalter individet i det rene menneske (religion og filosofi), borgeren (kultur og æstetisk kritik) og vælgeren (politik). Bortset fra, at morgenandagter ifølge sagens natur foregår om morgenen, så er Program 1 derfor ikke bundet til en tidsstruktur, men til en diskursiv eller ideologisk struktur: det borgerlige samfunds tredeling af individet i privatperson, borger og vælger. Den gamle dannelsesideologi udspringer netop af denne tredeling af mennesket, men som vi skal se, så har DR-radio siden fået andre måder at forstå mennesket og inddele verden på. Program 1's reaktion på oplægget til kanalreform var imidlertid, som man tydeligt ser, at forandre så lidt som overhovedet muligt. Man gravede sig ned i faste skanser og besluttede sig til slås til den bitre ende med alle til rådighed stående våben.

Hvis vi betragter Program 3, så stiller sagen sig nemlig helt anderledes. Program 3's verden har samme tidsrytme som arbejdet og fritiden, og Program 3's ideallytter er derfor ikke det borgerlige menneske, men praktiserende og pensionerede lønslaver. Program 3 har på hverdage følgende redaktioner: morgenredaktionen, der sender os afsted på arbejde; dagredaktionen, der underholder dem, der er blevet hjemme eller ikke skal afsted, og fyraftensredaktionen, der underholder på vej hjem og i ulvetimen frem til 18:00. Aftenredaktionen skiller sig lidt ud fra de øvrige, idet den har et diskursivt præg: den har tidligere været forbeholdt de unge (og er det til dels stadig), men derudover tilbydes der programmer om særlige musikgenrer. Forskellen på Program 2's og Program 3's musikmagasiner er imidlertid vigtig: Program 2's diskurs er ekspertens, hvor Program 3's er en fan-diskurs. Endelig tilbyder natredaktionen musik til dem, der er på natarbejde eller ikke kan sove.

Som nævnt har Program 3 en besynderlig klapfejl i sin puls, så den skifter rytme to gange i døgnet. Program 3 er som de kommercielle lokalradioer struktureret efter arbejdslivet, men i modsætning til de kommercielle radioer ikke efter det enkelte medlem af arbejdsstyrken. Morgen- og eftermiddagsredaktionerne afspejler arbejdslivet 'positivt', og dag- og natredaktionerne afspejler arbejdslivet 'negativt'. Morgen og eftermiddag sendes der radio for den del af befolkningen, der er 'i fase' med arbejdslivet, og dag og nat sendes der for dem, der er 'i modfase'. Ideallytteren skiftes med andre ord ud to gange i døgnet. Det korte af det lange er dog, at Program 3 udbyder phatisk kommunikation: kontakt for kontaktens skyld. Lyde og ord, der viser hen til, at vi rent faktisk er sammen på trods af den nærliggende forestilling

om det modsatte. Den erstatter snakken med naboen hen over hækken, men varetager ikke noget større 'projekt'.

Afsluttende bemærkninger

Vi indledte afsnittet om legitimitet indenfra ved at tage to spørgsmål op: spørgsmålet om modsætningerne mellem medarbejderne og spørgsmålet om DR(-radio)'s ideologiske grundlag. Vi har nu gennemgået for det første det oprindelige ideologiske grundlag for Statsradiofonien og for det andet modsætningerne imellem radiokanalerne ideologiske grundlag. Det burde være klart, at disse modsætninger mellem navnlig Program 1 og Program 3 bæres af mennesker, og derfor også viser sig som modsætninger mellem medarbejderne ved de to kanaler.

Men hvis vi nu til sidst skal give en forklaring på krisebevidstheden i organisationen DR (udover den økonomiske krise, der fører til fyringer, nedskæringer m.v.), så hænger den efter min opfattelse for det første sammen med, at organisationen oprindeligt er bygget på stærkt politisk grundlag (der på overfladen tager sig neutralt ud) nemlig dannelsesideologien. Denne ideologi er på et overordnet plan ramt af krise, og har haft en tendens til at bryde sammen alle steder, hvor den har været indført, som fx folkeskolen og gymnasieskolen, så der er ingen grund til at antage, at den ene af alle steder skulle kunne overleve i Danmarks Radio. For det andet hænger det sammen med, at der findes enheder i DR, der har et helt andet ideologisk grundlag end det oprindelige. Det betyder, at det er svært for den enkelte i DR at finde ud af, hvad organisationen egentlig står for, men her svigter ledelsen sit ansvar, ved ikke at skabe et funktionsdueligt kompromis mellem de mange interesser.

Såvel DR's generaldirektør som radioledelsen har forsøgt at definere organisationens identitet og målsætning (Generaldirektøren (1985); Radioledelsen (1989)), men ingen af de to erklæringer er i stand til at bestå den klassiske *banalitetstest*: en påstand giver kun mening, hvis det også giver mening at sige det modsatte. Tværtimod er begge erklæringerne opvisninger i at sammenkæde *hurra-ord*, så det næsten ligner almindelig dansk. Der tales højstomt om kvalitet, omhu, kultur og service, som om der var nogen, der kunne drømme om at anbefale sjusk, slendrian, åndløshed og ligegyldighed som grundlag for Danmarks Radio. En analyse af forholdet mellem to centrale begreber i disse tekster - begrebet oplysning og begrebet målgruppe - viser, hvor store modsætningerne i de officielle programerklæringer er.

Et af de overordnede formål med DR er ifølge DR's generaldirektør (1985) at oplyse, og dette formål anerkendes naturligvis også som et delmål for radioen. Begrebet oplysning knytter sig til universelle værdier (fornuft, frihed, lighed, retfærdighed, skønhed osv.), som der

skal oplyses om, og hvis der skal oplyses om universelle værdier, så må denne oplysning naturligvis være for alle. Begrebet 'oplysning' kan altså hverken deles eller gradbøjes, uden at det mister sit indhold. På den anden side hedder det også fra radioledelsen (1989), at programmerne skal rettes mod målgrupper, hvilket nødvendigvis må indebære, at det *ikke* er alle, der skal høre alt. Man er derfor nødt til at spørge: hvilken af de to ting skal vi rette os efter? Det ene udelukker nemlig det andet.

Problemet kan ikke uden videre løses, men fordi et problem er uløseligt betyder det ikke, at det skal fejes ind under gulvtæppet. Når problemet er uløseligt, så er det fordi mange af de ting, vi værdsætter - først og fremmest demokrati og lighed for loven - forudsætter de almene værdier, som oplysningen repræsenterer. På den anden side må ligheden ikke indebære enshed, så vi står samtidig med en tendens, der i en vis forstand trækker i den modsatte retning.

Problemet for Danmarks Radio består derfor i at finde ud af, hvor man vil holde fast i det universelle perspektiv, og hvor man skal tage forskelligheden alvorligt. På dette sted kan jeg kun komme med et diskussionsoplæg, men efter min personlige opfattelse *bør* Danmarks Radio stille sig på demokratiets og retsstatens side imod magt og vilkårlighed, samtidig med, at man *ikke bør* stille sig for eksempel på Det kongelige Teaters side imod Idrætsparken eller på lyrikkens side imod filmen.

Som landet ligger for øjeblikket, så producerer DR imidlertid en række programmer, der tilsyneladende handler om et bestemt emne, men i virkeligheden først og fremmest har en negativ dagsorden: man vil bekæmpe det pågældende emnes modsætning. I mine øjne er der imidlertid ikke noget mere utåleligt end et bogprogram, der i virkeligheden er et 'anti-massemedie-program', eller et kulturprogram, der i virkeligheden er et 'anti-sports-og-underholdnings-program'. Derfor bør DR opridse en demarkationslinje mellem på den ene side 'universelle' programmer eller missions-programmer, og på den anden side programmer, der bare handler om et eller andet. Det burde være muligt for Danmarks Radio at producere bogprogrammer om bøger, haveprogrammer om haver, teaterprogrammer om teater og så fremdeles ud fra den grundlæggende holdning, at enhver er salig i sin tro. Det ville være både smukt og demokratisk, og dermed i overensstemmelse med det bedste i DR's traditioner.

Litteratur

Ahm, Leif: *En verden i lyd og billeder*. Lademann, København 1972.

Blach, Thomas & Jesper Højberg: *PR. Håndbog i information og public relations*. Borgen, Valby 1989.

- Dahl, Henrik: Radiolytning i Danmark 1985-1989. In Svendsen (red.): *Medieforskning i Danmarks Radio 1988/89*. Medieforskningen 2B/89, Søborg 1990a.
- Dahl, Henrik: *Strategies of Compromise*. Paper til IAMCR's 17. kongres, Bled. Institut for Afsætningsøkonomi, Handelshøjskolen i København, København 1990b.
- Danmarks Radio: *Beretning og regnskab 1988*. Danmarks Radio, Søborg 1989.
- Douglas, Mary: *How Institutions Think*. Routledge & Kegan Paul, London 1987.
- Foucault, Michel: *The Order of Things*. Vintage Books, New York 1973.
- Generaldirektøren for Danmarks Radio: *Hvad Danmarks Radio bør stå for*. Danmarks Radio, Søborg 1985.
- Giersing, Morten: *TV i USA*. Gyldendal, København 1982.
- Habermas, Jürgen: *Legitimationsproblemer i senkapitalismen*. Fremad, København 1975.
- Jakobson, Roman: Closing Statement: Linguistics and Poetics. In Th. A. Sebeok (ed.): *Style in Language*. John Wiley, New York 1960.
- Krause-Jensen, Esbern: *Den franske strukturalisme*. Det Berlingske Forlag, København 1973.
- Lund, Anker Brink: *Magten over Danmarks Radio*. Publimus, Århus 1976.
- Medieforskningen/Danmarks Radio: *Radiofrekvensundersøgelse 6.-12. november 1989*. Medieforskningen, Søborg 1990.
- Mediekommissionen: *Betænkning om dansk mediepolitik. Mediekommissionens betænkning nr. 6*. Betænkning 1029, 1985.
- Mortensen, Frands: *22.00 Radioavis. Kommunikationskritisk analyse af 22-radioavisen*. GMT, Grenaa 1972.
- Mortensen, Frands: *Ytringsfrihed og Offentlighed*. Modtryk, Århus 1976.
- Murdock, Graham: Medier, Offentlighed og Marked. In *MedieKultur 13*, Aalborg 1990.
- Nielsen, Niels-Aage: *Seriesening i TV*. Medieforskningen 4B/82. Søborg 1982.
- Radioledelsen: *Radioens Mål*. In *DRåben 51/52 1989*, Søborg 1989.
- Rasmussen, Trine W., Asger Nordlund, Joannes J. Gaard & Torben B. Bundgård: *Kulturvirksomhed Virksomhedskultur i radioen*. Roskilde Universitetscenter, Roskilde 1989.
- Samsøe-Petersen, Stefan: *Klichekanoner i gumpetung radiodebat*. Politiken 16. august 1989.
- Schmidt, Lars-Henrik: In Programudviklingskontoret: *P1 i uge 45*. Danmarks Radio, København 1986.
- Skovmand, Roar (red.): *DR 50*. Danmarks Radio, København 1975.
- Statistiske Departement, det: Radiolytterafstemningen. In *Statistiske Efterretninger 21/37 1929*. København 1929.
- Syvtersen, Trine: *Broadcasting Policy and the Public Debate*. Paper til IAMCR's 16. kongres, Barcelona 1988. Department of Mass Communication, University of Bergen, Bergen 1988.
- Syvtersen, Trine: Public Service Television in Pursuit of a New Consensus in Splichal (red.) *Developments of Communications and Democracy*. Faculty of Sociology, Political Science and Journalism, University of Ljubljana, Ljubljana 1990.
- Søholm, Ejgil: *Popdøgneren og fladestrukturen*. Politiken 4. august 1989.

Henrik Dahl er adjunkt ved Institut for Afsætningsøkonomi, Handelshøjskolen i København